

УДК: 502.21:339.9

Федина К.М.

Національний університет водного господарства та природокористування

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

У статті проведено аналіз досвіду європейських країн щодо екологічнобезпечного використання природних ресурсів. В публікації підлягають розгляду питання щодо особливостей формування поняття «європейський досвід», «екологічна безпека». Наведені та проаналізовані основні принципи оптимізації законодавства у сфері забезпечення екологічної безпеки України до стандартів Європейського Союзу.

Ключові слова: досвід європейських країн, екологічна безпека, євроінтеграція.

Fedyna K.

EUROPEAN EXPERIENCE ENVIRONMENTALLY SAFE USE OF NATURAL RESOURCES

The article analyzes the experience of European countries to ekolohichnobebezpechnoho natural resources. This publication shall be considering the characteristics of the formation of the concept of «European experience», «ecological security». Presented and analyzed the basic principles of optimization legislation on environmental safety of Ukraine to EU standards.

Keywords: European experience, ecological safety, European integration.

Федина Е.Н.

ЕВРОПЕЙСКИЙ ОПЫТ ЭКОЛОГИЧЕСКИ БЕЗОПАСНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ

В статье проведен анализ опыта европейских стран по экологичнобезпечного использования природных ресурсов. В публикации подлежат рассмотрению вопроса об особенностях формирования понятия «европейский опыт», «экологическая безопасность». Приведенные и проанализированы основные принципы оптимизации законодательства в сфере обеспечения экологической безопасности Украины к стандартам Европейского Союза.

Ключевые слова: опыт европейских стран, экологическая безопасность, евроинтеграция.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Проблема управління екологічно безпечного використання природних ресурсів є одним з актуальних питань сьогодення. В цілому, екологічна безпека залежить від екологічної безпеки її регіонів.

Підтримка екологічної безпеки та сталого розвитку стала важливим аспектом міжнародних відносин в Європі і визначає напрямок розвитку європейського співробітництва, спрямованого на забезпечення спільної екологічної політики і екологічної безпеки. Зважаючи на масштабність і важливість екологічних проблем, все більше уваги європейськими країнами приділяється питанням екологічної безпеки, її місця та ролі в системі національної безпеки, та пов'язаним з нею аспектам міжнародної стабільності. Підхід європейських країн до вирішення проблем забезпечення екологічної безпеки здійснюється на місцях, де зосереджені економічне і соціальне життя суспільства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Про актуальність проблеми екологічно безпечного використання природних ресурсів вказують численні теоретичні дослідження, зокрема праці: Б.К. Данилишина, О.С. Заржицького, В.С. Кравціва, Р. Кромера та інших дослідників. Проте досвід

європейських країн з питань екологічної безпеки використання природних ресурсів потребує подальшого дослідження.

Цілі статті. Аналіз європейського досвіду екологобезпечного використання природних ресурсів, і визначення принципів що актуальні для України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Прогнози Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) свідчать, що при нинішніх засобах виробництва і споживання до 2050 року в порівнянні з початком XXI століття світ витратить дві третини (від 61 до 72%) флори та фауни, а збереження природних територій буде незворотно порушено на 7500 тис. кв. км. – це можна порівняти з територією Австралії [1].

З метою вирішення завдань екологічної безпеки в єдиному Європейському екологічному просторі діє ряд екологічних організацій: Європейська агенція довкілля (ЄАД) (European Environment Agency (EEA)), Європейське екологічне агентство (ЄАД), Європейське агентство з охорони довкілля. Розташоване в Копенгагені (Данія).

В основі діяльності міжнародних органів покладено здійснювати достовірні експертизи щодо оцінки ступеня екологічної небезпеки, сприяти розробці екологічного законодавства з запобігання зміні клімату, запобігання втратам біологічного різноманіття і розуміння його просторової зміни, захист людського здоров'я і якості життя, використання і управління природними ресурсами і відходами, створенню умов для реалізації програм у сфері регулювання екологічної безпеки, та постійного забезпечення незалежної інформації про стан навколишнього середовища.

Європейське співтовариство постійно удосконалює політику в галузі регулювання екологічної безпеки. При цьому компетенція ЄС в галузі регулювання екологічної безпеки є спільною з державами членами європейського екологічного агентства. ЄАД налічує 33 країни – члени (28 країн ЄС разом з Ісландією, Ліхтенштейном, Норвегією, Швейцарією та Туреччиною) і шість країн, що співпрацюють з ЄАА (Албанія, Боснія та Герцеговина, колишня республіка Югославії Македонія, Сербія та Чорногорія).

Важливою складовою інформаційної екологічної політики в ЄС є Європейська екологічна інформація та наглядова мережа (Eionet) – це мережа співпраці ЄАД та країн – партнерів. ЄАД відповідальна за розвиток мережі і координування її дій. Для цього ЄАД тісно співпрацює з національними фокусними групами (focal points), зазвичай це екологічні агенства або міністерства охорони природи. Вони відповідальні за координування національних мереж, що включають багато установ (всього близько 300) [6].

Нова стратегія діяльності ЄС щодо охорони довкілля відображена у Сьомій програмі екологічних дій до 2020 р., під назвою «Жити добре в рамках обмеженості ресурсів нашої планети». Для впровадження цієї програми країни ЄС погодили активізувати свої зусилля у сферах: збереження природних ресурсів, стимулювання ефективного використання ресурсів, зменшення використання вуглецю, охорона здоров'я і благополуччя людей – шануючи обмеженість природних ресурсів планети.

Ця спільна стратегія має стати орієнтиром для майбутніх дій інституцій ЄС та країн-членів ЄАА, які поділяють відповідальність за її впровадження та досягнення пріоритетних завдань. Програма демонструє список з дев'яти пріоритетних цілей і що ЄС повинен зробити, щоб досягти їх до 2020 року: захищати, зберігати та примножувати природний капітал Союзу; перетворити економіку ЄС на ресурсоефективну, «зелену» та конкурентоспроможну низько вуглецеву; оберігати громадян ЄС від екологічних ризиків; максимально збільшити вигоди від дотримання екологічного законодавства шляхом покращення його і дотримання; покращення бази знань і доказів для дотримання екологічної політики і покращення навколишнього

середовища; забезпечити інвестиції для реалізації екологічної та кліматичної політики й усунути зовнішні екологічні наслідки економічної діяльності; покращити екологічну інтеграцію та послідовність екологічної політики; посилити регіональну екологічну політику; підвищити ефективність розв'язання ЄС екологічних і кліматичних проблем міжнародного характеру[8].

У світових політичних реаліях сьогодення пріоритетного значення набула регіональна політика ЄС, де екологічна складова посідає одне із центральних місць. Основною метою регіональної екологічної політики ЄС є забезпечення гармонійного і сталого розвитку європейських регіонів. Варто наголосити на тому, що регіональна екологічна політика ЄС є невід'ємною компонентою загальноєвропейської політичної стратегії, Метою якої є вироблення і впровадження принципів взаємовідносин центру національних держав із регіонами та оздоровлення довкілля [5, с. 5-11].

В країнах Європи існує механізм зв'язку, між загальними компетенціями, які надані певним структурам ЄС в галузі забезпечення екологічної безпеки та обов'язками регіональних та місцевих громад щодо практичного вирішення актуальних та перспективних завдань соціально-економічного розвитку. Цей механізм ґрунтується, з одного боку, на системі правового регулювання економічних взаємовідносин суспільства та природокористування, яке здійснюється як на європейському, так і національному рівні. З іншого боку, поширення екологічних знань та доведення до свідомості людей актуальності завдань забезпечення екологічної безпеки, дає можливість активно залучати громадськість для вирішення цих завдань. Для цього створені відповідні інституціональні механізми (права, інституції) які дозволяють через судову систему в країнах ЄС місцевим громадам відстоювати свої екологічні інтереси та права [7].

Для більшого аналізу напрямів оптимізації законодавства у сфері забезпечення екологічної безпеки України і ЄС необхідне дотримання наступних принципів:

1. Принцип сталого розвитку. Термін «сталий розвиток» був введений Міжнародною комісією з навколишнього середовища та розвитку (Комісія Брундтландт) у доповіді «Наше спільне майбутнє» (1987 р.) як такий, що задовольняє потреби сучасного часу, та не ставить під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

2. Принцип запобігання завданню шкоди довкіллю (принцип попередження). Ведення профілактичних заходів щодо забруднення навколишнього середовища. Профілактика забруднення має відбуватися ще не підготовчій стадії до будь-яких робіт.

3. Принцип охорони життя та здоров'я людини. Цей принцип ґрунтується на статтях 168 і 191 Договору про заснування Європейського Співтовариства, в редакції Лісабонського договору і відображає важливість взаємодії забруднення довкілля і здоров'я людини.

4. Принцип інтегрованого запобігання забруднення навколишнього середовища та контролю за ним. Важливою складовою організаційно-правового механізму забезпечення екологічної безпеки є екологічна стандартизація і екологічне нормування викидів забруднюючих речовин. Директива Ради ЄС 96/61/ЄС об'єднала положення щодо запобігання забруднення навколишнього середовища і контролю за ним.

5. Принцип оцінки впливу на довкілля. Директива Європейського Економічного Співтовариства 85/337/ЄЕС від 27 червня 1985 р. (з поправками – Директива 97/11/ЄС) про оцінку впливу на навколишнє середовище певних державних та приватних проєктів створила правову основу розвитку національних систем оцінки впливу на в європейських рамках та стала першим кроком до гармонізації цієї процедури на міжнародному рівні. Одним із прав громадян є процедура прийняття екологічно значущих рішень. У Люксембурзі прийнята Директива Ради Європейського

економічного співтовариства про оцінку впливу на навколишнє середовище певних державних та приватних проектів. Подальший розвиток цих питань, стало предметом регулювання міжнародного договору – Протоколу по стратегічній екологічній оцінці 2003 р. до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті. Потім приймається Орхуська конвенція, про доступ до інформації, участі громадськості у прийнятті рішень та доступу до правосуддя з питань навколишнього середовища. Директива Ради 2001/42/ЄС доповнила Директиву Ради 85/337/ЄС щодо регулювання оцінки впливу наслідків на довкілля планів і розвитку програм у різних сферах.

6. Принцип свободи доступу до інформації про довкілля. Директива Європарламенту і Ради 203/4/ЄС спрямована на впровадження принципу свободи доступу інформації про довкілля і гарантування прав доступу до інформації про довкілля яку мають державні органи влади у своєму розпорядженні і право поширювати цю інформацію.

7. Принцип «забруднювач платить». Відповідальність за забруднення несе той хто винен у забрудненні і зобов'язаний нести витрати на попередні заходи, очищенні і відшкодування шкоди завданої навколишньому середовищу. Так було закладено основу для запровадження штрафів за екологічні правопорушення, розроблено методи накладання штрафів та фінансового стимулювання.

В принципі «забруднювач платить» закладені основи відповідальності за забруднення, але з часом система штрафів і фінансових заохочень не завжди спрацьовували. Держави-члени висунули ідею цивільної відповідальності за шкоду, завдану навколишньому природному середовищу небезпечною діяльністю [3].

Лідруючі позиції серед країн ЄС щодо зменшення негативного впливу на НПС займає Німеччина, де регулювання зосереджене на рівні федеральних земель і місцевих органів влади. На рівні земель регулювання екологічної безпеки організоване по – різному, це пов'язано з різним розміром і структурою земель. Всі землі мають у своєму розпорядженні власне екологічне міністерство.

Слід зазначити, що економічний устрій, який склався на сьогодні в Німеччині, називають соціальним ринковим господарством, тобто: приватна власність на засоби виробництва при посиленій юридичній відповідальності власників за використання капіталу; вільна конкуренція та відкритість ринку з державним впливом; забезпечення стабільної валюти та стабільності господарської політики; підтримка інтеграційних процесів в економіці як у країні, так і в межах ЄС; система соціального захисту населення від негативного впливу ринку, раціоналізація використання та охорони НПС.

В Німеччині діють ряд численні законодавчі акти і правові положення, такі як: Федеральний закон «Про охорону природи і ландшафтне плануванні», закони «Про емісії», «Про генну техніку», «Про включення у плани економічного розвитку питань охорони навколишнього середовища». Уряд країни зорієнтований на поступову відмову від використання атомної енергії, скорочення викидів вуглекислого газу, розвиток виробництва замкненого циклу.

В Бельгії вирішення проблем охорони навколишнього середовища і гарантування екологічної безпеки покладено екологічні підрозділи і на жандармерію, яка завдяки доступу до інформаційних матеріалів інших урядових відомств і за допомогою використання вимірювальних приладів виявляють екологічні правопорушення під час патрулювання, припиняють організовану злочинність у сфері охорони навколишнього середовища.

У Франції діє ряд законів у галузі регулювання екологічно безпечного використання природних ресурсів, такі закони як: «Про охорону навколишнього

середовища», «Про відходи», «Про зареєстровані будинки». Також, кримінальний кодекс містить поняття екологічного тероризму [4].

Загалом екологічна політика є однією з найпріоритетніших сфер для Об'єднаної Європи. На регіональному рівні ЄС бере участь у Дунайській та Рейнській конвенціях, Європейській конвенції щодо захисту дикої природи, Конвенції про транскордонне забруднення повітря, Боннській угоді про попередження забруднення Північного Моря тощо. Внаслідок посилення активізації транскордонної співпраці зазначимо, що сьогодні у Європі налічується близько 120 євро регіонів. Відповідно Україна як країна претендент на членство в ЄС також включилася у процес створення євро регіонів. Позитивним, є той момент, що Україна бере участь у шести євро регіонах : «Карпатський євро регіон», «Буг», «Нижній Дунай», «Верхній Прут», «Дніпро» і «Слобожанщина». Операційними програмами транскордонної співпраці ЄС, положеннях яких передбачено фінансування екологічної сфери, є програми INTERREG IVA, INTERREG IVB, INTERREG IVC [5, с. 150-154].

Висновки. Україна на сьогодні є активною учасницею природоохоронних ініціатив як на двосторонньому-транскордонному, так і на багатосторонньому-регіональному рівнях. Одним із важливих елементів інтеграції України в ЄС є приведення законодавства України до стандартів права ЄС. Адаптація Українського законодавства до законодавства ЄС передбачає поетапне прийняття та впровадження нормативно-правових актів України, розроблених з урахуванням досвіду європейських країн. При цьому основні пріоритети України у сфері розвитку міжнародного природоохоронного співробітництва мають бути спрямовані на системне вдосконалення та приведення у відповідність правової, нормативно-методичної та інституціональної бази України в сфері захисту навколишнього природного середовища з європейською та міжнародною практикою; реалізацію стратегії сталого розвитку України; інтеграцію екологічної політики України до екологічних програм європейської спільноти; залучення до розбудови системи екологічної безпеки Європейського регіону як складової системи підтримання міжнародної стабільності; участь у подальшому розвитку багатосторонніх природоохоронних домовленостей та роботі міжнародних екологічних інституцій; налагодження ефективної транскордонної та двосторонньої взаємодії з метою подолання існуючих та попередження можливих двосторонніх екологічних проблем у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Policy Brief: Achieving Energy Security in Developing Countries. GNESD (2010), p. 4.
2. Додаткова підтримка Міністерства екології та природних ресурсів України у впровадженні Секторальної бюджетної підтримки Електронний ресурс-режим доступу: <http://www.sbs-envir.org/index.php/ua/proekt-pidtrymky-sbp.html>
3. Мікієвич М.М. Європейське право навколишнього природного середовища : навч. посіб./ М.М. Мікієвич, Н.І. Андрусевич, Т.О. Будякова. – Львів: Експоправо, 2004. – 256 с.
4. Копійка В.В. Європейський союз: історія і засади функціонування: навч. пос./ В.В. Копійка, Т.І. Шинкаренко; за ред. Л.В. Губерського. – 2 вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2012. – 759 с.
5. Шамбаровський Г.О. Регіональна політика Європейського Союзу: навч. посіб. / Г.О. Шамбаровський. – К.: Знання, 2011. – 187 с.
6. Європейське агентство з охорони навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eea.europa.eu/>
7. Фесянов П. О. Напрями державного регулювання екологічної безпеки на рівні регіону: [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://nationalecurity.org.ua/2012/03>
8. 7th EAP — The new general Union Environment Action Programme to 2020 Електронний ресурс-режим доступу: <http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/7eap/en.pdf>